

УДК 343.3

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.1.4.37>

**ПРЕДСТАВНИК ДЕРЖАВИ-АГРЕСОРА
ЯК АДРЕСАТ НАДАННЯ ДОПОМОГИ
У ФОРМІ ПЕРЕДАЧІ МАТЕРІАЛЬНИХ РЕСУРСІВ
ЧИ ІНШИХ АКТИВІВ
(СТ. 111-2 КК УКРАЇНИ)**

Загиней-Заболотенко З.А.,
*доктор юридичних наук, професор,
завідувач відділу проблем кримінального права,
кримінології та судоустрою
Інституту держави і права
імені В.М. Корецького НАН України,*

Допіряк Б.П.,
*аспірант відділу проблем кримінального права,
кримінології та судоустрою
Інституту держави і права імені
В.М. Корецького НАН України*

Загиней-Заболотенко З.А., Допіряк Б.П. Представник держави-агресора як адресат надання допомоги у формі передачі матеріальних ресурсів чи інших активів (ст. 111-2 КК України).

У статті проаналізовано розуміння поняття «представник держави-агресора» як адресата надання допомоги у формі передачі матеріальних ресурсів чи інших активів, а також поняття «держави-агресор» у статті 111-1 «Пособництво державі-агресору» Кримінального кодексу України. Зроблено висновок, що поняття «держави-агресор» та «представники держави-агресора», що використовуються законодавцем у диспозиції ст. 111-2 Кримінального кодексу України, не визначаються в цьому Кодексі. Інші нормативно-правові акти використовують термін «держави-агресор». Проте дефініції, що в них визначені, стосуються виключно відповідних актів. Термінологічний зворот «представник держави-агресора» не вживається в жодному іншому нормативно-правовому акті, окрім Кримінального кодексу України. Та, відповідно його значення ніде не роз'яснюється. Використовуючи прийоми доктринального та системного тлумачення, зроблено висновок, що держави-агресор – це держава, яка застосовує збройну агресію щодо іншої держави (держав). Збройна ж агресія розуміється у значенні, запропонованому в ст. 1 Закону України «Про оборону». Запропоновано під представником держави-агресора у розумінні ст. 111-2 Кримінального кодексу України розуміти особу, носія публічної влади, яка уповноважена законом представляти інтереси держави/органу державної влади держави-агресора, реалізуючи повноваження публічної влади, з приводу і для реалізації функцій і завдань такої держави-агресора у процесі досягнення нею своїх агресивних цілей, спрямованих на анексію території України, ліквідації територіальної цілісності та недоторканності нашої держави. Встановлено, що з огляду на формулювання адресата надання допомоги у формі добровільної передачі матеріальних ресурсів або інших активів юридичні особи приватного права (господарські товариства, акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю), зареєстровані за законодавством держави-агресора, не є представником держави-агресора в розумінні ст. 111-2 Кримінального кодексу України, оскільки вони не реалізують публічної функції та не наділені повноваженнями публічної влади.

Ключові слова: пособництво державі-агресору, надання допомоги, добровільна передача матеріальних ресурсів або інших активів, держави-агресор, представники держави-агресора, агресія, кримінальне правопорушення, кримінальна відповідальність, злочин проти основ національної безпеки України.

Zahyneci-Zabolotenko Z.A., Dopyryak B.P. Representative of the aggressor state as a recipient of assistance in the form of transfer of material resources or other assets (Article 111-2 of the Criminal Code of Ukraine).

The article analyzes the understanding of the concept of «representative of the aggressor state» as a recipient of assistance in the form of transfer of material resources or other assets, as well as the concept of «aggressor state» in Article 111-2 «Aiding the aggressor state» of the Criminal Code of Ukraine. It is concluded that the concepts of «aggressor state» and «representatives of the aggressor state» used by the legislator in the disposition of Art. 111-2 of the Criminal Code of Ukraine are not defined in this Code. Other normative legal acts use the term «aggressor state». Nevertheless, the definitions that are defined in them relate exclusively to the relevant acts. The terminological reversal «representative of the aggressor state» is not used in any other normative legal act, except for the Criminal Code of Ukraine. And, accordingly, its meaning is not explained anywhere. Using the methods of doctrinal and systemic interpretation, it was concluded that the aggressor state is a state that uses armed aggression against another state (states). Armed aggression is understood in the meaning proposed in Art. 1 of the Law of Ukraine «On Defense». It is proposed under the representative of the aggressor state in the sense of Art. 111-2 of the Criminal Code of Ukraine to understand the person, the carrier of public power, which is authorized by law to represent the interests of the state/state authority of the aggressor state, realizing the powers of the public power, regarding and for the implementation of the functions and tasks of such an aggressor state in the process of achieving its aggressive goals aimed at annexing the territory of Ukraine, eliminating the territorial integrity and inviolability of our state. It has been determined that, given the wording of the addressee of assistance in the form of voluntary transfer of material resources or other assets, legal entities of private law (business companies, joint stock companies, limited liability companies) registered under the legislation of the aggressor State are not a representative of the aggressor State within the meaning of Art. 111-2 of the Criminal Code of Ukraine, since they do not realize public functions and are not endowed with the powers of public power.

Key words: aiding the aggressor state, providing assistance, voluntary transfer of material resources or other assets, the aggressor state, representatives of the aggressor state, aggression, criminal offense, criminal liability, a crime against the foundations of national security of Ukraine.

Постановка проблеми. Після повномасштабного вторгнення російської федерації (далі – рф) на територію України у Кримінальний кодекс України (далі – КК) було внесено ряд змін, спрямованих на протидію збройній агресії держави-окупанта. Серед таких змін відзначаємо криміналізацію у ст. 111-2 КК пособництва державі-агресору [1], під яким розуміються умисні дії, спрямовані на допомогу державі-агресору (пособництво), збройним формуванням та/або окупаційній адміністрації держави-агресора, вчинені громадянином України, іноземцем чи особою без громадянства, за винятком громадян держави-агресора, з метою завдання шкоди Україні шляхом: реалізації чи підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора; добровільного збору, підготовки та/або передачі матеріальних ресурсів чи інших активів представникам держави-агресора, її збройним формуванням та/або окупаційній адміністрації держави-агресора. Серед форм пособництва державі-агресору бачимо добровільну підготовку та/або передачу матеріальних ресурсів чи інших активів, серед адресатів якої визначено представників держави-агресора. Під час застосування ст. 111-2 КК виникає питання стосовно того, як слід тлумачити поняття «держава-агресор» та кого слід розуміти під представниками держави-агресора.

Мета дослідження полягає у встановленні змісту понять «держава-агресор» та «представники держави-агресора» у ст. 111-2 КК (добровільна підготовка та/або передача матеріальних ресурсів чи інших активів).

Стан опрацювання проблематики. В теорії кримінального права проблема тлумачення та застосування ст. 111-2 КК була предметом дослідження таких науковців, як О.О. Дудоров, О.К. Марін, І.Б. Медичкий, Р.О. Мовчан, Н.А. Орловська, В.В. Топчій, М.І. Хавронюк та інші. Однак у жодній науковій публікації детально не висвітлено питання про те, кого слід розуміти під представниками держави-агресора.

Виклад основного матеріалу. Насамперед, звернемо увагу на те, в якому значенні вживається поняття «держава-агресор» у диспозиції ч. 1 ст. 111-2 КК. Адже у цій статті відповідне поняття не роз'яснюється. Згідно з п. 3 ч. 4 Положенням про порядок видачі юридичним особам ліцензії

на надання банкам послуг з інкасації, затв. Постановою Правління Національного банку України 24.12.2015 № 926 (в ред. Постанови Правління Національного банку України від 22.12.2018 № 150), держава-агресор розуміється як держава, що здійснює/здійснювала збройну агресію проти України в значенні, наведеному в ст. 1 Закону України «Про оборону України» [2].

У ст. 1 Закону України «Про оборону України» від 06.12.1991 № 1932-ХІІ збройна агресія визначається як застосування іншою державою або групою держав збройної сили проти України. Збройною агресією проти України вважається будь-яка з таких дій: вторгнення або напад збройних сил іншої держави або групи держав на територію України, а також окупація або анексія частини території України; блокада портів, узбережжя або повітряного простору, порушення комунікацій України збройними силами іншої держави або групи держав; напад збройних сил іншої держави або групи держав на військові сухопутні, морські чи повітряні сили або цивільні морські чи повітряні флоти України; засилання іншою державою або від її імені озброєних груп регулярних або нерегулярних сил, що вчиняють акти застосування збройної сили проти України, які мають настільки серйозний характер, що це рівнозначно переліченим в абзацах 5–7 цієї статті діям, у тому числі значна участь третьої держави у таких діях; дії іншої держави (держав), яка дозволяє, щоб її територія, яку вона надала в розпорядження третьої держави, використовувалася цією третьою державою (державами) для вчинення дій, зазначених в абзацах 5–8 цієї статті; застосування підрозділів збройних сил іншої держави або групи держав, які перебувають на території України відповідно до укладених з Україною міжнародних договорів, проти третьої держави або групи держав, інше порушення умов, передбачених такими договорами, або продовження перебування цих підрозділів на території України після припинення дії зазначених договорів [3].

Як передбачено у ст. 1 Закону України «Про медіа» від 13.12.2022 № 2849-ІХ, держава-агресор (держава-окупант) – це держава, визнана Верховною Радою України державою-агресором або державою-окупантом [4].

У Зверненні Верховної Ради України до міжнародних організацій, парламентських асамблей, урядів та парламентів іноземних держав у зв'язку з проведенням російською федерацією незаконних виборів на тимчасово окупованих територіях Донецької, Луганської, Запорізької та Херсонської областей України, Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, схвалене постановою Верховної Ради України від 29.09.2023 № 3387-ІХ, стверджується, що 8–10 вересня 2023 року держава-агресор – рф вчинила черговий злочин і цинічний щодо України та міжнародної спільноти акт – провела незаконні вибори місцевих «органів влади» на тимчасово окупованих частинах територій Донецької, Луганської, Запорізької та Херсонської областей України та до державної думи російської федерації на території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя. Держава-агресор вчергове порушила положення ключових міжнародно-правових актів, які створюють підґрунтя сучасної системи міжнародних відносин, Статуту ООН, Декларації ООН про принципи міжнародного права, Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни, Заключного акта Наради з безпеки та співробітництва в Європі та інших міжнародно-правових актів [5].

У проєкті КК поняття «держава-агресор» визначається так: «держава, яка здійснює збройну агресію проти України; збройне чи воєнізоване формування держави-агресора; окупаційна адміністрація держави-агресора; підконтрольний державі-агресору самопроголошений орган, який узурпував виконання владних функцій на тимчасово окупованій території України; незаконне збройне чи воєнізоване формування, кероване та фінансоване державою-агресором» [6].

Агресією, відповідно до Резолюції ООН 3314, є «застосування збройної сили державою проти суверенітету, територіальної недоторканності або політичної незалежності іншої держави, або яким-небудь іншим чином, несумісним зі Статутом Організації Об'єднаних Націй» [7].

Таке визначення дозволяє сформулювати наступне поняття держави-агресора, зокрема й для розуміння ознак складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 111-2 КК: держава-агресор – це держава, яка застосовує збройну силу проти суверенітету, територіальної недоторканності або політичної незалежності іншої держави, або яким-небудь іншим чином, несумісним зі Статутом ООН.

Водночас при цьому слід мати на увазі, що КК не містить визначення поняття «держава-агресор». Законодавчі дефініції, що наводилися нами вище, стосуються виключно того нормативного акта, в якому вони передбачаються та не можуть поширюватися на інші нормативно-правові акти, зокрема на цей Кодекс.

Тобто, доходимо висновку, що фактично поняття «держава-агресор» у КК не роз'яснюється. Однак з огляду на зміст слів, що утворюють цей вираз («держава», «агресія») вважаємо, що держава-агресор у розумінні, зокрема, ст. 111-2 КК, це держава, що застосувала агресію проти України. Поняття ж збройної агресії міститься у ст. 1 Закону України «Про оборону» (наводилося вище). Відповідно до Звернення Верховної Ради України від 29.09.2023 № 3387-IX державою-агресором на сьогодні визнано виключно РФ.

Аналогічно як і поняття «держава-агресор», так само і поняття «представник держави-агресора», у КК не визначається. Ураховуючи поєднання в термінологічному звороті таких понять, як «представник», тобто особа, яка наділена повноваженнями представляти когось у відносинах з іншими особами та «держава-агресор», зміст якого було визначено вище, доходимо висновку, що представник держави-агресора повинен діяти як уповноважений представник органу державної влади, реалізуючи повноваження публічної влади, з приводу і для реалізації функцій і завдань держави, реалізації її цілей та виконання функцій держави. Тобто, представник держави-агресора реалізовує виключно публічну владу цієї держави, представляє будь-який її орган та діє від імені держави-агресора.

При цьому згідно зі ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» визначає державний орган як орган державної влади, в тому числі колегіальний державний орган, інший суб'єкт публічного права, незалежно від наявності статусу юридичної особи, якому згідно із законодавством надані повноваження здійснювати від імені держави владні управлінські функції, юрисдикція якого поширюється на всю територію України або на окрему адміністративно-територіальну одиницю [8]. Звичайно, ця дефініція стосується легітимних державних органів України. Проте суть вказаного визначення фактично підтверджує висловлену нами вище тезу.

Водночас вказане тлумачення поняття «представник держави-агресора» ставить ще одне питання, яке може постати перед правозастосуванням, а саме «Чи є представником держави-агресора в розумінні ст. 111-2 КК юридична особа приватного права (господарське товариство, акціонерне товариство, товариство з обмеженою відповідальністю), зареєстрована за законодавством держави-агресора».

Як було зазначено вище, представник держави-агресора наділений повноваженнями публічної влади. Публічній владі притаманні такі ознаки: спрямованість на виконання суспільних завдань і функцій; функціонування через відповідні публічні інститути; легітимність; відособленість апарату, що здійснює цю владу, від населення; об'єднання підвладних за територіальною ознакою; охоплення владою всіх осіб на відповідній території; безперервність функціонування; спрямованість на вирішення всіх справ суспільного значення; обов'язковість владних рішень для всіх суб'єктів на відповідній території; функціонування у правових формах; можливість використання передбачених законодавством засобів примусу для реалізації своїх рішень; право встановлювати і стягувати загальнообов'язкові податки і збори з населення; самостійне формування бюджету [9, с. 300].

Як вдало зазначає М. Вільгушинський, «влада, розвиваючись у соціальному середовищі, обмежена двома основними формами: владою приватною та владою публічною. Такий поділ влади обумовлений принциповою відмінністю суспільних відносин, які виникають, з одного боку, у системі «людина-людина» та, з іншого, – у системі «людина-держава». Кожній з названих систем, відповідно, характерна і власна форма влади, порядок реалізації якої вимагає відповідного унормування, яке реалізується через норми, відповідно, приватного та норми публічного права. Приватне право регулює переважно відносини у галузі прав і свобод людини та громадянина, забезпечує особистості умови та можливості самореалізації, гарантує права і свободи покладенням на державні органи та посадових осіб, всі громадські інститути обов'язку сприяти їх реалізації. Для приватного права властиве встановлення чіткого статусу фізичних та юридичних осіб, забезпечення їх рівності між собою, договірне регулювання, забезпечення свободи економічної діяльності [10].

Публічне право охоплює собою сукупність правил поведінки, які існують для цілей, які переслідує не окрема особа, а вся громада, «суспільство» в цілому, на противагу інтересам окремих його членів. Публічне право, як наслідок, регулює відносини, в яких орган державної влади (чи уповноважений представник такого органу) діє з приводу і для реалізації функцій і завдань держави, реалізації її цілей [11, с. 80].

Викладене щодо змісту та призначення приватного та публічного права, у разі поєднання його із сутнісними характеристиками феномену «влада», дозволяє зробити висновок, що норми наз-

ваних правових утворень мають своїм завданням у тому числі і регулювання порядку реалізації влади як специфічної форми взаємовідносин між людьми.

Отже, у даному разі очевидним є взаємозв'язок між теорією поділу права на приватне та публічне та виокремленням приватної та публічної влади. Інакше кажучи, визнаючи як першооснову правової системи теорію поділу права на приватне та публічне, слід визнати, як наслідок, що основними (вихідними) видами влади у суспільстві є влада приватна та влада публічна. Зазначені види влад об'єднує той факт, що як і перша, так і друга з них є владою суспільною, тобто такими, що проявляються у соціумі та мають на меті впорядкування соціальних зв'язків.

Ураховуючи викладене вище, доходимо висновку, що публічна сфера традиційно протиставляється приватній сфері, а тому представником держави-агресора не може визнаватися господарюючий суб'єкт, який не реалізує публічної функції та, відповідно, не наділений повноваженнями публічної влади.

Висновки. Враховуючи викладене, зроблено висновок, що поняття «держави-агресор» та «представники держави-агресора», що використовуються законодавцем у диспозиції ст. 111-2 КК, не визначаються в цьому Кодексі. Інші нормативно-правові акти використовують термін «держави-агресор». Проте дефініції, що в них визначені, стосуються виключно відповідних актів. Термінологічний зворот «представник держави-агресора» не вживається в жодному іншому нормативно-правовому акті, окрім КК. Та, відповідно його значення ніде не роз'яснюється. Використовуючи прийоми доктринального та системного тлумачення, зроблено висновок, що держави-агресор – це держава, яка застосовує збройну агресію щодо іншої держави (держав). Збройна ж агресія розуміється у значенні, запропонованому в ст. 1 Закону України «Про оборону». Запропоновано під представником держави-агресора у розумінні ст. 111-2 КК розуміти особу, носія публічної влади, яка уповноважена законом представляти інтереси держави/органу державної влади держави-агресора, реалізуючи повноваження публічної влади, з приводу і для реалізації функцій і завдань такої держави-агресора у процесі досягнення нею своїх агресивних цілей, спрямованих на анексію території України, ліквідації територіальної цілісності та недоторканності нашої держави. Встановлено, що з огляду на формулювання адресата надання допомоги у формі добровільної передачі матеріальних ресурсів або інших активів юридичні особи приватного права (господарські товариства, акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю), зареєстровані за законодавством держави-агресора, не є представником держави-агресора в розумінні ст. 111-2 КК, оскільки вони не реалізують публічної функції та не наділені повноваженнями публічної влади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо удосконалення відповідальності за колабораційну діяльність та особливостей застосування запобіжних заходів за вчинення злочинів проти основ національної та громадської безпеки: Закон України від 14.04.2022 № 2198-IX. URL: <http://surl.li/batzhv> (дата звернення: 10.12.2024).
2. Положення про порядок видачі юридичним особам ліцензії на надання банкам послуг з інкасації, затв. Постановою Правління Національного банку України 24.12.2015 № 926 (в ред. Постанови Правління Національного банку України від 22.12.2018 № 150). URL: <http://surl.li/ugflod> (дата звернення: 10.12.2024).
3. Про оборону України: Закон України від 06.12.1991 № 1932-XII. URL: <http://surl.li/xzqupo> (дата звернення: 10.12.2024).
4. Про медіа: Закон України від 13.12.2022 № 2849-IX. URL: <http://surl.li/enilvs> (дата звернення: 10.12.2024).
5. Звернення Верховної Ради України до міжнародних організацій, парламентських асамблей, урядів та парламентів іноземних держав у зв'язку з проведенням російською федерацією незаконних виборів на тимчасово окупованих територіях Донецької, Луганської, Запорізької та Херсонської областей України, Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, схвалене постановою Верховної Ради України від 29.09.2023 № 3387-IX. URL: <http://surl.li/fntunf> (дата звернення: 10.12.2024).
6. Проект Кримінального кодексу України (текст станом на 01.08.2024). URL: <http://surl.li/tfnqit> (дата звернення: 10.12.2024).

7. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 3314 «Визначення агресії» від 14.02.1974. URL: <http://surl.li/fxxrfh> (дата звернення: 10.12.2024).
8. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. URL: <http://surl.li/vsbnoj> (дата звернення: 10.12.2024).
9. Мельниченко Б., Рудницька Ю. Правові засади організації та здійснення публічної влади в Україні в умовах воєнного стану. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: «Юридичні науки». 2023. Т. 10. № 1 (37). С. 297–304.
10. Вільгушинський М.Й. Категорія «публічна влада» у сучасній інтерпретації: нотатки до наукової дискусії. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2013. № 3. С. 8–13. URL: <http://surl.li/icnglx> (дата звернення: 10.12.2024).
11. Корнута Р. Визначення поняття публічного права в праві України. *Український часопис міжнародного права*. 2003. № 2. С. 77–88.